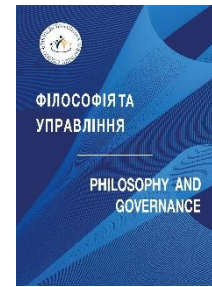

e-ISSN 3041-248X

Філософія та управління

<https://www.eu-scientists.com/index.php/fag>

Етика війни та мирного врегулювання: філософські підходи в контексті російсько-української війни

Ольга М. Джигора ¹ *

¹ Державний університет «Житомирська політехніка» (Україна). Доцент кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування, к. е. н., доцент.

* Автор-кореспондент, e-mail: kebpua_dom@ztu.edu.ua

СТАТТЯ

АНОТАЦІЯ

Дослідницька

отримана:

30 липня 2024 р.

переглянута:

4 вересня 2024 р.

прийнята:

17 вересня 2024 р.

опублікована

онлайн:

30 вересня 2024 р.

Авторське право

© 2024 автора

Цей твір

ліцензовано на умовах Ліцензії Creative Commons «Із Зазначенням Авторства – Некомерційна 4.0 Міжнародна» (CC BY-NC 4.0).

DOI: [10.70651/3041-248X/2024.1.07](https://doi.org/10.70651/3041-248X/2024.1.07)

Метою цього дослідження є критичний аналіз філософських підходів до етики війни та мирного врегулювання в контексті сучасних конфліктів, зокрема російсько-української війни. Особлива увага приділяється моральній легітимності збройного спротиву агресії, етиці гібридної війни, а також питанням справедливого миру після завершення конфлікту. Основними методами дослідження є критичний аналіз наукових праць, порівняння різних філософських підходів до справедливої війни та синтез філософських концепцій, що стосуються відповідальності за воєнні злочини та відновлення прав жертв війни. Дослідження також звертає увагу на роль медіа та інформаційних технологій у формуванні етичних оцінок сучасних військових конфліктів. Зокрема, аналізується, як пропаганда та інформаційні війни впливають на моральне розуміння справедливої війни та дій сторін конфлікту. Окрім цього, досліджується взаємозв'язок між моральною відповідальністю держав-агресорів і міжнародним правом, зокрема через призму покарання за воєнні злочини та захисту прав людини під час і після конфліктів. Основні результати дослідження вказують на необхідність оновлення традиційної теорії справедливої війни з огляду на сучасні форми конфліктів, такі як гібридна війна та інформаційна агресія. Крім того, досліджено вплив економічних санкцій на цивільне населення як форму нової агресії, що не підпадає під традиційні норми ведення війни. Наукова новизна статті полягає в розширенні етичних меж оцінки війни з урахуванням нових викликів глобальної політики. Теоретичне значення дослідження полягає у глибшому розумінні сучасних філософських підходів до справедливої війни та післявоєнної справедливості. Практичне значення полягає в можливості застосування результатів дослідження для розробки нових міжнародних етичних стандартів щодо оцінки сучасних конфліктів та механізмів відновлення миру.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

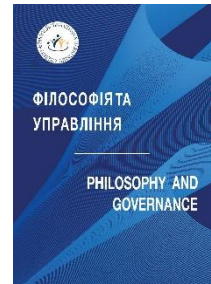
етика війни, справедлива війна, гібридна війна, мирне врегулювання, моральна відповідальність, воєнні злочини, права жертв війни.

e-ISSN 3041-248X

Philosophy and Governance

<https://www.eu-scientists.com/index.php/fag>

The ethics of war and peace settlement: Philosophical approaches in the context of the Russia-Ukraine War

Olha Dzhyhora ¹ *

¹ Zhytomyr Polytechnic State University (Ukraine). Associate Professor of the Department of National Security, Public Management and Administration, PhD in Economics, Associate Professor.

* **Corresponding Author**, e-mail: kebpua_dom@ztu.edu.ua

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Research Article

Received:

30 July 2024

Revised:

4 September 2024

Accepted:

17 September 2024

Published online:

30 September 2024

Copyright © 2024
by author

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

DOI: [10.70651/
3041-248X/2024.1.07](https://doi.org/10.70651/3041-248X/2024.1.07)

The aim of this study is to critically analyze philosophical approaches to the ethics of war and peace settlement in the context of modern conflicts, particularly the Russia-Ukraine war. Special attention is given to the moral legitimacy of armed resistance against aggression, the ethics of hybrid warfare, and issues related to achieving a just peace after the conflict's conclusion. The primary research methods used include critical analysis of scholarly works, comparison of different philosophical approaches to just war, and the synthesis of philosophical concepts concerning accountability for war crimes and the restoration of victims' rights. The study also highlights the role of media and information technologies in shaping ethical judgments about modern military conflicts. It examines how propaganda and information warfare affect the moral understanding of just war and the actions of the conflicting parties. Additionally, the research explores the relationship between the moral responsibility of aggressor states and international law, focusing on war crimes prosecution and the protection of human rights during and after conflicts. The main findings of the study indicate the need to update the traditional theory of just war in light of modern forms of conflict, such as hybrid warfare and information-based aggression. Additionally, the impact of economic sanctions on civilian populations is explored as a form of new aggression that falls outside traditional norms of warfare. The scientific novelty of this article lies in expanding the ethical boundaries of evaluating war, considering new challenges in global politics. The theoretical significance of the research lies in providing a deeper understanding of contemporary philosophical approaches to just war and post-war justice. The practical significance is reflected in the potential application of the research findings to develop new international ethical standards for assessing modern conflicts and mechanisms for restoring peace.

KEYWORDS

ethics of war, just war, hybrid warfare, peace settlement, moral responsibility, war crimes, victims' rights.

1. Вступ

Тема війни та мирного врегулювання є однією з найдавніших і водночас найактуальніших у філософії. Від часів античних мислителів (як-то Платон чи Арістотель) і до сучасних дослідників, питання про моральні межі війни та можливості встановлення справедливого миру викликало жваві дискусії. У цьому контексті російсько-українська війна (враховуючи її особливий історичний, політичний і моральний контекст) надає новий імпульс для переосмислення класичних етичних підходів до війни та миру.

Філософські підходи до етики війни, зокрема теорії «справедливої війни» (*jus ad bellum, jus in bello*) та «пацифізму», сьогодні потребують глибшого аналізу в світлі нових реалій, що виникли в результаті цього конфлікту. Російське вторгнення в Україну, його наслідки для міжнародного права, а також питання відповідальності за злочини війни (зокрема геноцид, депортації та руйнування цивільної інфраструктури) ставлять перед нами низку складних етичних дилем, які неможливо вирішити, спираючись лише на традиційні концепції.

Не менш важливим є питання мирного врегулювання. Як досягти справедливого миру, коли сторона-агресор не визнає своїх злочинів і продовжує політику терору? Чи може мир бути справедливим без покарання за воєнні злочини та відновлення справедливості для жертв агресії? У цих умовах поняття миру повинне бути переосмислене не як відсутність війни, а як стан, який передбачає повну відповідальність агресора та відновлення прав і свобод постраждалих (що, зрештою, є основою справедливого світового порядку).

Таким чином, дане дослідження має на меті проаналізувати філософські підходи до етики війни та миру в контексті російсько-української війни, звертаючи увагу на сучасні етичні виклики та можливості їхнього вирішення в умовах глобальної політичної нестабільності.

2. Огляд літературних джерел

Етика війни та мирного врегулювання є багатогранною темою, що охоплює різні аспекти моральних дилем під час конфліктів. Сучасні дослідники приділяють значну увагу перегляду традиційних концепцій справедливої війни та адаптації їх до нових викликів, таких як гібридні війни, медіа-вплив та економічні санкції.

Так. Фроу аналізує традиційні підходи до етики війни, підкреслюючи, що сучасні конфлікти, зокрема гібридні війни, розмивають межі між війною і миром, створюючи нові виклики для моральних оцінок [1, с. 145]. Міністер підтримує цей підхід, розглядаючи, як глобальні питання прав людини впливають на моральну легітимність ведення війни. Вона наголошує на необхідності врахування глобальних етичних стандартів при аналізі військових конфліктів, особливо з огляду на права людини [2, с. 250].

Погляд Бабица гармонійно поєднується з цими дослідженнями, оскільки він також підкреслює важливість індивідуальної відповідальності в умовах війни та стверджує, що сучасні філософські підходи допомагають краще зрозуміти моральні дилеми під час конфліктів [3, с. 15]. Ця ідея резонує з роботою Зембиласа, який досліджує не лише питання справедливої війни, а й справедливого миру, зосереджуючи увагу на відновленні прав жертв через етику турботи [4, с. 3]. Його підхід доповнює дослідження Бабица, пропонуючи більш широку перспективу не лише на ведення війни, а й на її завершення.

Ці моральні дилеми набувають нового змісту у контексті застосування економічних санкцій, які досліджує Елліс. Дослідниця стверджує, що традиційна теорія справедливої війни не здатна належним чином оцінити моральний бік санкцій, які мають серйозні наслідки для цивільного населення. Її робота розширює рамки означеної дискусії, зосереджуючись на нових формах агресії, що не вписуються в класичні моделі військового конфлікту [5, с. 410]. Ці ідеї, своєю чергою, продовжуються в дослідженні Чапи, який звертає увагу на етичні аспекти «сигналізації» у війні, зокрема інформаційних маніпуляцій та дезінформації. Його аналіз підкреслює, як нові методи війни змінюють моральне розуміння конфліктів та підривають традиційні концепції ведення війни [6, с. 730]. Таким чином, робота Чапи тісно пов'язана з дослідженням Елліс, оскільки обидва автори піднімають питання нових форм агресії та їх етичних наслідків. Штайнгофф, своєю чергою, цікавиться правовим виміром до цієї дискусії, досліджуючи, як сучасна теорія справедливої війни співвідноситься з питаннями права та законності. Зазначений дослідник підкреслює важливість поєднання моральних та правових

аспектів у оцінці конфліктів, що резонує з дослідженням Фроу, яка також акцентує на необхідності оновлення етичних норм з урахуванням нових викликів [7, с. 2303]. Форстер та Тейлор продовжують цю тему, захищаючи т. зв. «мінімалістичний підхід» до етики війни та миру. Вони стверджують, що обмежені етичні рамки можуть бути більш ефективними у запобіганні надмірній ескалації конфліктів. Їх позиція перегукується з дослідженням Штайнгоффа, який підкреслює важливість правових обмежень у веденні війни [8, с. 93].

Нейджел, розглядаючи моральні виклики сучасної війни, підкреслює, що розвиток нових технологій створює нові етичні дилеми. Його робота підсилює аргументи Штайнгоффа та Форстера з огляду на необхідність модернізації етичних та правових підходів до війни [9, с. 60].

Цібраліч додає до дискусії аспект впливу війни на глобальні відносини, зосереджуючи увагу на етичних рішеннях під час війни, які можуть впливати на формування міжнародних відносин. Його робота продовжує ідеї Форстера та Тейлора, звертаючи увагу на важливість мінімізації етичних втручань, щоб уникнути глобальних наслідків [10, с. 31].

Акопян, аналізуючи етику медіа під час війни, вивчає, як журналістика може впливати на сприйняття війни та формування моральних оцінок конфліктів. Її дослідження розширює етичну дискусію, порушену Чапою, оскільки обидва автори розглядають вплив інформаційних технологій та медіа на етику війни [11, с. 5].

Бейкер, Блек, Герберт та Кінг фокусуються на практичних етичних дилемах, з якими стикаються військові під час конфліктів. Їх робота пов'язана з аналізом Нейджела, оскільки обидві досліджують нові моральні виклики, що виникають в умовах сучасних воєнних дій [12, с. 198].

Вілкс доповнює дискусію, розглядаючи взаємозв'язок релігії та етики у війні. Його робота співзвучна з дослідженням Зембиласа, оскільки обидва автори досліджують, як релігійні або моральні принципи можуть впливати на формування етичних підходів до війни та миру [13, с. 375].

Нарешті, Ховлетт і Лазаренко досліджують етичні аспекти виробництва знань під час війни. Вони піднімають питання відповідальності дослідників і журналістів за морально відповідальне висвітлення воєнних конфліктів, що перегукується з роботою Акопян щодо етики медіа під час війни [14, с. 722].

Продовжуючи дискусію щодо етики виробництва знань під час війни, Блекер досліджує питання травми та етики в українських літературних представленнях війни на Донбасі. Він аналізує, як літературні твори можуть допомагати осмислювати моральні наслідки війни через призму параполеміки – писемних суперечок, які зачіпають питання етики та травми. Його робота пов'язана з дослідженням Ховлетта і Лазаренка, оскільки обидва автори звертають увагу на етичні проблеми у представленні війни, однак Блекер акцентує більше на культурному та літературному аспектах, тоді як Ховлетт і Лазаренко зосереджуються на медійному та академічному висвітленні [15, с. 20].

Таким чином, усі ці роботи об'єднані спільною метою – дослідженням сучасних етичних викликів війни, що виникають як на полі бою, так і в інформаційному просторі та академічній спільноті. Вони підкреслюють важливість перегляду традиційних етичних моделей та адаптації їх до нових форм агресії та впливу в умовах сучасних конфліктів.

3. Постановка завдання

Метою дослідження є критичний аналіз філософських підходів до етики війни та мирного врегулювання в контексті російсько-української війни, зокрема, дослідження моральної легітимності збройного спротиву, проблематики гібридної війни та питання справедливого післявоєнного миру. Завдання полягає у визначенні основних етичних дилем, що виникають у процесі ведення війни та мирного врегулювання, а також у пошуку можливих шляхів вирішення цих дилем на основі філософських концепцій.

4. Методи та матеріали

Основними джерелами інформації дослідження є класичні та сучасні філософські праці з етики війни, міжнародного права та політичної філософії, включаючи твори Майкла Уолцера, Джона Роулза, Ганса Кельзена, Джудіт Батлер та інших мислителів. Крім того, враховано наукові

статті, що аналізують наслідки гібридної війни та сучасні форми агресії. Методи дослідження включають: критичний аналіз наукових та філософських праць, синтез філософських концепцій, порівняльний аналіз етичних підходів до справедливості під час війни та після неї, а також системний аналіз правових та етичних викликів, які постають у російсько-українському конфлікті.

5. Результати та обговорення

5.1. Моральна легітимність спротиву агресії: справедлива війна в контексті російсько-українського конфлікту

Теорія «справедливої війни» (*jus ad bellum*) історично формувалася як інструмент для визначення умов, за яких війна може вважатися морально виправданою. Основні критерії справедливої війни (правомірна причина, легітимна влада, останній засіб, розумна перспектива успіху) сьогодні особливо актуальні в контексті російсько-української війни, яка вже з перших днів свого розгортання продемонструвала всі ознаки агресивної, геноцидної війни. Зокрема, у відповідь на широкомасштабне вторгнення та спроби анексії територій, український збройний опір відповідає класичним засадам справедливої війни, оскільки має на меті захист державного суверенітету, територіальної цілісності та прав людей на існування.

Російська агресія (починаючи з анексії Криму у 2014 році та подальшого розв'язання збройного конфлікту на сході України) не лише порушує фундаментальні міжнародно-правові норми, такі як заборона застосування сили (стаття 2 Статуту ООН), але й має ознаки геноцидних дій проти українського народу, як це підтверджують численні випадки насильницьких депортацій, масових убивств, руйнування цивільної інфраструктури та систематичних порушень прав людини. Таким чином, спротив Україні є не просто політичним чи стратегічним рішенням, а моральним імперативом, оскільки ігнорування такої агресії могло б призвести до катастрофічних наслідків як для самого українського народу, так і для міжнародного порядку в цілому.

Згідно з принципом легітимної влади, право на ведення війни повинно належати суверенній державі або міжнародно визнаній владі. Україна, будучи незалежною державою, має не лише моральне, але й юридичне право на захист свого населення від агресії, що підтверджено численними міжнародними правовими актами. Крім того, на практиці український уряд демонструє відповідальне використання цього права, активно співпрацюючи з міжнародними інституціями та намагаючись дотримуватися міжнародного гуманітарного права в ході оборонних операцій.

Принцип останнього засобу також повністю реалізований у випадку збройного спротиву України. До початку активної фази війни Україна роками намагалася врегулювати конфлікт мирним шляхом через дипломатичні інструменти, зокрема, в рамках Мінських угод та інших форматів. Однак, Росія систематично ігнорувала ці ініціативи, використовуючи переговори як засіб для затягування конфлікту та зміцнення власних позицій. У результаті збройний опір став єдиним засобом, який Україна могла застосувати для захисту своїх національних інтересів та гарантування свого існування.

Крім того, критерій розумної перспективи успіху, що є важливим в етичному вимірі війни, також підтверджується у випадку українського спротиву. Незважаючи на початкову військову перевагу Росії, єдність українського народу, підтримка міжнародної спільноти та вдало розроблена оборонна стратегія – через властивий кумулятивний ефект - продемонстрували реальні можливості для перемоги та відновлення територіальної цілісності. Це, зі свого боку, робить український спротив не лише морально обґрунтованим, але й стратегічно виправданим, відповідаючи тим самим основним принципам (засадам) концепції справедливої війни.

Таким чином, у контексті російсько-української війни концепція справедливої війни надає чіткі моральні аргументи для виправдання збройного опору з боку України. Захист від агресії, яка має геноцидні риси, відповідає критеріям справедливої війни і є етично обґрунтованим, оскільки спрямований на захист фундаментальних прав людини, прав нації, міжнародного правопорядку та загального миру у світі.

5.2. Криза міжнародного права та етичні наслідки гібридної війни: філософський аналіз

Російсько-українська війна розгорнула перед світовою спільнотою цілу низку етичних викликів, які загострюють питання сучасних міжнародно-правових норм. Зокрема, явище «гібридної війни», що, як відомо, поєднує військові дії з економічними, інформаційними та кібернетичними атаками, демонструє те, як традиційні уявлення про війну і мир (поширені після Нюрнберзького процесу) вже не є адекватними для сучасних викликів. Це явище підриває здатність міжнародного права належно регулювати конфлікти, що призводить до моральної кризи. У цьому розділі нами буде досліджено філософські підходи до вирішення цієї проблематики: акцент припадатиме на аналіз та зіставлення критичних поглядів різних мислителів.

З одного боку, класична концепція «справедливої війни», яку підтримує, зокрема, Майкл Уолцер, сконцентрована переважно на військових аспектах конфліктів, тобто на питаннях легітимності початку війни та морально виправданих способах її ведення. Уолцер обстоює думку, що війна може бути морально виправданою лише тоді, коли вона спрямована на захист від агресії або на відновлення справедливості.

Однак, на думку критиків (зокрема, сучасного філософа Сьюзен Шнайдер), підхід Уолцера надто обмежений, оскільки він не враховує розмаїття нових форм агресії (які не обов'язково проявляються у вигляді прямої військової інтервенції). Гібридна війна, що включає інформаційні атаки, пропаганду та економічні санкції, порушує цю традиційну дихотомію «війни та миру», оскільки такі та подібні форми агресії можуть бути значно менш видимими, але не менш руйнівними для суверенітету та безпеки держави.

Російсько-український конфлікт є яскравим прикладом того, як гібридна війна впливає на міжнародне право. Використання Росією дезінформаційних кампаній та кібератак (наприклад, підлив критичної інфраструктури через кібершпигунство) ставить під сумнів традиційні критерії ведення війни та мирного врегулювання. Філософи, як-от Хелен Фродшам, зазначають, що сучасні міжнародні угоди, такі як Статут ООН, були розроблені для врегулювання конфліктів між державами, які дотримуються традиційних військових рамок. Проте, у світі гібридних війн, ці норми стають неефективними, оскільки агресор може використовувати невійськові методи для досягнення своїх цілей, не підпадаючи під класичні критерії агресії.

Тут варто згадати також погляди Карла фон Клаузевіца, котрий розглядав війну як «продовження політики іншими засобами». У контексті гібридної війни ця теза набуває нового звучання: війна більше не є виключно військовим явищем, вона стає всеосяжним інструментом політичного тиску, що включає не лише військові дії, але й економічні санкції, кібернетичні атаки, пропаганду і дипломатичні маневри. Проте, на наше міркування, критика Клаузевіца у сучасному контексті виникає через нехтування моральним виміром таких дій: чи можна вважати легітимною агресію, що поєднує економічні та інформаційні атаки, які спричиняють величезні гуманітарні наслідки?

Водночас інші мислителі, як-от Джудіт Батлер, піднімають питання про те, як гібридна війна впливає на поняття відповідальності. Ця відома філософія акцентує на тому, що в умовах сучасних конфліктів відповідальність стає розмитою: низка форм агресії є опосередкованими та важко піддаються доказуванню в умовах належної правової процедури. Хто несе відповідальність за дезінформаційні кампанії, що підривають демократичні інститути? Як притягнути до відповідальності державу, яка використовує кібератаки для порушення прав людини, якщо ці дії не підпадають під традиційні категорії військової агресії? Філософські концепції справедливої війни не можуть дати відповіді на ці питання, оскільки вони базуються на застарілих уявленнях про війну та конфлікт.

У свою чергу, філософ Габріель Альмонд висуває тезу про те, що криза міжнародного права в умовах гібридної війни може спричинити ерозію глобального морального порядку. Він стверджує, що міжнародне право має бути адаптоване до нових реалій, інакше агресори, як Росія, продовжуватимуть користуватися його прогалинами для досягнення своїх цілей. Проте, проти цієї позиції виступає Джон Роулз, який у своїй праці «Міжнародне право народів» обґрунтовує, що будь-які зміни у правових нормах повинні базуватися на загальних принципах справедливості, щоб уникнути легітимізації дій агресорів. Зміна правових норм, на думку Роулза, не може бути реактивною; вона повинна виходити з фундаментальних етичних підстав, що ґрунтуються на взаємному визнанні прав і свобод народів.

Таким чином, російсько-українська війна, в умовах якої Росія використовує гібридні методи агресії, вимагає переосмислення не лише міжнародного права, але й філософських підходів до війни та конфлікту. Традиційні погляди, такі як Уолцерівська теорія справедливої війни або підходи Клаузевіца, стикаються з критикою сучасних мислителів, які вказують на необхідність розширення розуміння війни та агресії. Водночас спроби адаптувати міжнародне право до нових викликів можуть викликати ще більші етичні дилеми, особливо в контексті легітимізації нових форм агресії.

5.3. Етика мирного врегулювання та справедливості після війни: філософські дилеми в контексті російсько-українського конфлікту

Мирне врегулювання після війни – це не лише припинення бойових дій; це, по суті, складний і багатогранний етичний процес, який включає в себе (поміж іншого) досягнення справедливості, відновлення порушених прав жертв і забезпечення відповідальності тих, хто вчинив воєнні злочини. У філософських колах точиться безліч дискусій щодо того, що можна вважати справедливим миром, особливо якщо розглядати це питання крізь призму російсько-української війни. Зокрема, проблема справедливості після війни (*jus post bellum*) потребує нових підходів у контексті масштабних злочинів, таких як геноцидні дії та масові порушення прав людини, які супроводжують цей конфлікт.

Одним із ключових мислителів у дискусії про справедливий мир є Джон Роулз. У своїй праці “*The Law of Peoples*” він стверджує, що післявоєнне врегулювання має ґрунтуватися на взаємоповазі між народами й забезпеченні справедливості як фундаменту для відновлення міжнародного порядку. На думку Роулза, мир, який не передбачає відновлення прав постраждалих та не визнає відповідальності за воєнні злочини, не може бути вважаний справедливим. Для України це означає, що будь-яке мирне врегулювання з Росією повинно включати (і це безсумнівно важливо) не тільки припинення вогню, а й відповідальність за злочини агресора, компенсації за завдану шкоду, а також гарантії безпеки й суверенітету на майбутнє.

Однак, проти такого підходу висловлюються інші філософи. Наприклад, Ганс Кельзен, який розглядав міжнародне право як інструмент забезпечення миру, вважав, що післявоєнні переговори повинні насамперед бути спрямовані на досягнення стабільного міжнародного порядку, навіть якщо це потребуватиме компромісів щодо справедливості. На його думку, надмірний акцент на покаранні агресора може призвести до загострення конфлікту, оскільки такі держави можуть сприймати це як загрозу для свого існування. Тому Кельзен допускає, що мир, який не вимагає жорстких умов для Росії, але передбачає дипломатичне вирішення, може бути кроком до стабілізації регіону.

Критики цього підходу, серед яких і Сьюзен Нейман, наполягають, що примирення без справедливості насправді не знижує ризику нових конфліктів. Навпаки, воно підриває моральні засади міжнародного порядку, оскільки мир, без належної відповідальності за злочини, є фіктивним. Нейман наводить приклад Нюрнберзького трибуналу, який показав, що справедливе покарання воєнних злочинців є ключовим елементом для відновлення довіри між націями. В українському контексті це питання набуває особливого значення, оскільки безкарність агресора може створити небезпечний прецедент для майбутніх конфліктів.

Окремо варто згадати тему відновлення прав жертв і відшкодування збитків. Ірис Маріон Янг у своїх працях зазначає, що справедливість після війни має включати не лише покарання винних, але й відновлення гідності постраждалих, яке передбачає компенсацію за матеріальні й моральні втрати. Це включає (зокрема) відшкодування збитків для біженців, відбудову міст та інфраструктури, а також правову допомогу жертвам воєнних злочинів. Для України це може означати великі програми реабілітації внутрішньо переміщених осіб та забезпечення правосуддя для тих, хто постраждав від жорстоких дій агресора.

Нарешті, варто звернути увагу на питання гарантій безпеки та запобігання новим конфліктам, які є важливою складовою будь-якого мирного врегулювання. Філософ Еммануель Левінас підкреслює, що мир – це не просто відсутність війни, а стан «постійного піклування про іншого». В контексті міжнародних відносин це означає необхідність створення механізмів колективної безпеки, які б запобігли повторенню агресії. Для України це може означати

необхідність реформування міжнародних безпекових структур, таких як ООН чи НАТО, які не змогли запобігти початку конфлікту.

Тож, в українському випадку досягнення справедливого миру потребує не лише припинення військових дій, але й створення умов для відновлення порушених прав, відшкодування збитків та гарантування безпеки в майбутньому.

Отже, філософські підходи до етики мирного врегулювання підкреслюють, що справедливість після війни не може бути досягнута шляхом простого припинення конфлікту. Мир повинен базуватися на відновленні прав постраждалих, покаранні агресора, відшкодуванні шкоди та гарантіях безпеки для запобігання новим агресіям. Відмова від цих принципів, як показують філософські дебати, ризикує створити фіктивний мир, що підриває моральні засади міжнародного порядку й відкриває шлях до нових конфліктів та несправедливостей.

6. Висновки

У цьому дослідженні ми проаналізували філософські підходи до етики війни та мирного врегулювання в контексті російсько-української війни, зосереджуючи увагу на моральній легітимності збройного спротиву агресії, кризі міжнародного права та гібридних конфліктів, а також на етиці справедливого миру після війни.

Перший проаналізований сюжет показав, що збройний опір України є виправданим з погляду класичної теорії «справедливої війни», оскільки він відповідає всім критеріям моральної правомірності – від захисту національного суверенітету до дотримання принципів міжнародного гуманітарного права. Війна Росії проти України є агресією, що супроводжується геноцидними діями, і тому український спротив є не лише політичною необхідністю, але й етичним імперативом.

Своєю чергою, другий проаналізований нами сюжет продемонстрував, що гібридна війна, яку веде Росія, кидає виклик традиційним філософським і правовим підходам до ведення війни. Агресія, що включає інформаційні та кібернетичні атаки, підриває класичні концепції війни та миру, а також ставить під сумнів ефективність сучасного міжнародного права. У відповідь філософи пропонують різні моделі адаптації міжнародних норм до нових форм конфліктів, проте це вимагає глибшого перегляду основ міжнародного порядку.

Остання розглянута тема підкреслює, що справедливий мир неможливий без повного відновлення прав жертв, притягнення агресорів до відповідальності та створення надійних механізмів безпеки. Важливо розуміти, що мирне врегулювання повинно включати не лише дипломатичні домовленості, а й конкретні заходи, спрямовані на реабілітацію постраждалих, відшкодування збитків і запобігання повторенню агресії в майбутньому. Якщо ці елементи будуть ігноровані, мир ризикує стати лише формальним – «фіктивним», як кажуть, – що, у свою чергу, може призвести до нових конфліктів і підриву морального порядку на глобальному рівні.

Таким чином, російсько-українська війна ставить перед нами безліч етичних питань, що потребують перегляду традиційних філософських концепцій щодо війни, миру та справедливості. Сучасна філософія війни повинна не лише давати відповідь на питання про моральну виправданість воєнних дій, але й брати до уваги нові форми агресії, які з'являються у наш час, а також розуміти потребу в справедливому постконфліктному врегулюванні. Лише комплексний підхід до вирішення цих проблем може забезпечити тривалий і стабільний мир, який буде справедливим для всіх сторін конфлікту.

References

1. Frowe, H. (2022). *The ethics of war and peace: An introduction*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003275466>
2. Minister, S. (2024). The ethics of war. In *How to think ethically about global issues* (pp. 245–271). Springer Nature Switzerland. https://doi.org/10.1007/978-3-031-56510-6_12
3. Babić, J. (2023). War ethics and war morality: An introduction. *Conatus-Journal of Philosophy*, 8(2), 11–63. <https://doi.org/10.12681/cjp.36208>
4. Zembylas, M. (2024). Making sense of “ethics” of war: Just war, just peace, and ethic of care. *Journal of Bioethical Inquiry*, 1–5. <https://doi.org/10.1007/s11673-024-10366-8>

5. Ellis, E. (2021). The ethics of economic sanctions: Why just war theory is not the answer. *Res Publica*, 27(3), 409–426. <https://doi.org/10.1007/s11158-020-09483-z>
6. Чапа, J. O. (2023). The ethics of signaling in war. *Ethical Theory and Moral Practice*, 26(5), 725–742. <https://doi.org/10.1007/s10677-023-10379-z>
7. Steinhoff, U. (2023). Précis of the ethics of war and the force of law: A modern just war theory. *Philosophia*, 51(5), 2301–2306. <https://doi.org/10.1007/s11406-023-00674-5>
8. Forster, E., & Taylor, I. (2022). Asking the fox to guard the chicken coop: In defense of minimalism in the ethics of war and peace. *Journal of International Political Theory*, 18(1), 91–109. <https://doi.org/10.1177/1755088220985882>
9. Nagle, W. J. (1960). *Morality and modern warfare*. Highly Publishing LLP.
10. Cibralic, B. (2023). Influence, war, and ethics. *Journal of National Security Law & Policy*, 14(1), 29–54. <https://jnsplp.com/2024/01/20/influence-war-and-ethics/>
11. Akopian, K. A. (2023). *Media ethics in wartime: Military journalism during the Ukrainian-Russian war*. Publishing House Baltija Publishing. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-270-8-1>
12. Baker, D. P., Black, R., Herbert, R., & King, I. (2023). *Ethics at war: How should military personnel make ethical decisions?* Taylor & Francis. <https://doi.org/10.4324/9781003312925>
13. Wilkes, G. R. (2021). Ethics, religion and human/e limits in war. *Religija i tolerancija*, 19(36), 369–380. <https://doi.org/10.18485/rit.2021.19.36.9>
14. Howlett, M., & Lazarenko, V. (2023). How and when should we (not) speak?: Ethical knowledge production about the Russia-Ukraine war. *Journal of International Relations and Development*, 26(4), 722–732. <https://doi.org/10.1057/s41268-023-00305-2>
15. Blacker, U. (2022). Writing around war: Parapolemics, trauma, and ethics in Ukrainian representations of the war in the Donbas. *East/West*, 9(1), 17–35. <https://doi.org/10.21226/ewjus706>